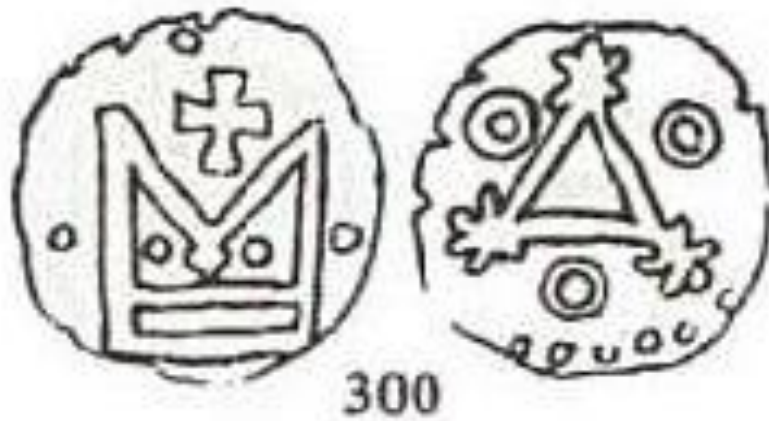

Danska landsdelsmynt på Skånemarknaden

En numismatisk studie av danska landsdelsmynt på Falsterbo marknadsplats och Skanör Hovbacken, Skåne.

Uppsats (II) arkeologi
Stockholms universitet
VT 2024
Victor Carlsson
Handledare: Jens Christian Moesgaard

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Introduktion.....	1
1.2 Syfte och frågeställning.....	1
1.3 Bakgrund.....	1
1.4 Tidigare forskning.....	3
1.5 Metod.....	3
2. Analys.....	3
3. Sammanfattning.....	9
4. Referenser.....	10

Abstract: The purpose of this study is to understand how well the king controlled the economy in the Scania market. The king wanted it to only be Danish coins used when trading in Denmark. Denmark utilized regional coins which Scania had their own type of coins as did Jutland and Zealand.

The study consists of an interpretation of coins found on two areas on the Scania market, Falsterbo marketplace and Skanör Hovbacken. By analyzing where the coins that was found are from, it is possible to come to a conclusion on how well the king controlled the economy and how well the people there followed the regional coins rules.

1. Inledning

1.1 Introduktion

Skånemarknaden var ett handelscentrum på Skånes sydvästligaste spets, Falsterbohalvön. Här kom under högmedeltiden många katolska handelsmän färdas till för att köpa sill. För att få handla på Skånemarknaden var man tvungen att använda sig utav danska landsdelsmynt, vilket här var skånska mynt. Hade kungen kontroll på myntcirkulationen? Det är vad denna studie ska ta reda på.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet till min uppsats är att skapa en förståelse av hur stark kontroll kungen hade på myntcirkulationen. Samt se hur väl folket följde myntsystemet genom att undersöka de individuella danska landsdels myntens myntort som hittats på Skanör hovbacken och Falsterbo marknadsplats före år 1380. Därefter jämföra dessa två platser med varandra med anledning på skillnaden av den sociala bakgrund folket som säsongsvis levde på de två områdena.

Frågeställningarna till att nå fram till ett resultat till min uppsats blir då:

- Var präglades mynten?
- Följdes landsdelsmynten och växelreglerna av folket som kungen ville på Falsterbo marknadsplats och Skanör hovbacken?
- Finns det någon skillnad eller likhet mellan Falsterbo marknadsplats och Skanör hovbacken?

1.3 Bakgrund

Bild 1: Karta över Falsterbohalvön. Från Lantmäteriet.

Skånemarknaden som befann sig på Falsterbohalvön, sydvästra Skåne, etablerades vid slutet av 1100-talet och omorganiserades kring mitten av 1200-talet till att bli ett utav Nordeuropas viktigaste handelscentrum (Grinder-Hansen 2000:25). Danmarks koppling till de Nordtyska

handelsstäderna var en del av hur den danska ekonomin utvecklades. Sillen var Skånemarknadens viktigaste export som fick köpmän från det katolska Europa att färdas till Skanör-Falsterbo för att handla sill under fastetider, då kött var förbjudet (Ersgård 1984:8; Grinder-Hansen 2000:26; Moesgaard 2018:203).

Hovbacken var området där fiskarna säsongvis höll till. Det var på reveln Hovbacken som fiskeläget befann sig på, nordväst om staden Skanör. År 1494 sägs det ha hittats 168 bodar på Hovbackens område som fiskarna under aktiva år använt (Ersgård 1984:63; Ersgård 1988:126). Marknadsverksamhetens centrum låg till en början i Skanör under 1100- och 1200-tal, där både den stora fiskeaktiviteten och handeln pågick. Men i och med det danska rikets sammanbrott under 1300-talet så anslöt de Nordtyska Hansastäderna i en enad organisation och tog en monopolställning över marknadsaktiviteten och centrumet kom att förflyttas till Falsterbo där hansan hade sina marknads tomter. Marknadsplatsen var säsongsmässigt aktivt mellan augusti till oktober (Ersgård 1984:10).

De danska mynt som ska skrivas om är jylländska mynt, själländska mynt och skånska mynt. Dessa olika mynttyper användes beroende på var i Danmark man befann sig. På Jylland använde man sig av jylländska mynt, Själland själländska mynt och Skåne skånska mynt. Systemet kom i kraft under Sven Estridsens regeringstid fram till år 1380, vilket är åren som jag har dragit linje för tidsramen av denna studie.

När Knut den Stores myntreform genomfördes under 1020-talet innebar det att varje myntort fick sin egna typ av mynt. Under Sven Estridsens sista år som kung (regeringsperiod år 1047–1076) började mynten bli endast giltiga i den landsdel som myntorten myntet blev präglad, nämligen landsdelsmynt. Denna utveckling började inte ta fart förrän under Svens söner (Moesgaard 2018:214–215). Mynt rätten tillhörde kungen, ett så kallat regalt myntväsen. I och med begränsningen av mynten till sin landsdel var det växeltvång när man skulle till en annan landsdel för att handla, då jylländska och själländska mynt inte var användbara i Skåne. Växeltvånget skapade intäkter till kungen eftersom man var tvungen att betala skatt på växlingen (Moesgaard 2018:219). En annan anledning som gjorde folket tvungna att växla sina mynt var på grund av *renovatio monetae*, vilket är när mynttyperna bara är giltiga en viss period (Moesgaard 2018:221). Enligt skrifter från Erik Menveds tid så skulle man få två nya mynt för tre gamla, det tredje myntet betalades som växelskatt (Grinder-Hansen 2000:85). Årtiondena runt 1300-talet ska det ha präglats mynt i Halland. Det halländska myntet var tillåtet att användas i Skåne. Myntorten ska periodvis varit aktiv upp till första årtiondena av 1300-talet (Grinder- Hansen 2000:76, 81–82). Under Magnus Erikssons (regeringstid 1319–1364) så tillhörde Skåne Sverige. Skåne behandlades som en separat del av Sverige och fick behålla sina landsdelsmynt (Bornestaf 1993:6). Under de åren som Danmark var utan kung efter Kristofer den andres död 1332, så präglades inte nya mynt varje år på Själland och i Jylland. Det fanns ingen kung som kunde garantera myntens värde (Galster 1972b:177; Grinder-Hansen 1996:192). I ett möte med handelsmän från hansan år 1355 bad Valdemar Atterdag om råd angående ett förslag på ett gemensamt mynt inom Danmark. Myntet skulle varken öka eller minska i värde. Det nya myntet som präglades under Valdemar Atterdags tid var en kopparpenning. Samtidigt utnyttjade Valdemar utländska mynt i sin ekonomi vilket

gjorde att ekonomin inte växte sig särskilt starkt (Galster 1972b:179–182; Grinder-Hansen 1996:193-194).

1.4 Tidigare forskning

De danska landsdelsmynten har forskats mycket om, inte minst dateringar och myntort kring de olika typerna. 1884 publicerades Peter Haubergs undersökning, som försökte klassificera mynttyperna mellan 1241–1377. Katalogens dateringar bygger på de dåvarande kända skatt- och lösfynd. (Grinder- Hansen 2000:103–104). Samlaren H.V.Mansfeld-Büllner gav ut sitt arbete om de danska mynten från 1241–1377. Mansfeld- Büllner använde Haubergs verk som referens för att kunna typologisera, numrera och illustrera mynten. Mansfeld- Büllners katalog har använts i många arbeten som ett praktiskt verktyg, trots att hans lista utgör en del fel (Grinder- Hansen 2000:106–107).

Anton Lysén skrev höstterminen 2021 en uppsats om skånemarknaden, där han ville ta reda på vilka mynt som hittats på Falsterbo marknadsplats, Skanör borgen och Skanör hovbacken, samt om det var danska, tyska, svenska eller andra mynt som hittats på dessa tre platser (Lysén 2021). Av de tre nämnda platserna som Anton studerat kommer jag bara att använda mig av den först och sist nämnda platserna och de danska mynt som han placerar före år 1380.

1.5 Metod

För att ta reda på vilka mynt som har hittats och ska tittas närmre på används Anton Lyséns uppsats, *Skånemarknaden, En studie av mynt på Norra Europas största handelsplats under medeltiden*. Med indexet över danska mynt präglade före 1380 i Antons uppsats är det möjligt att utföra en jämförelseanalys på antalet mynt som hittats på Skanör Hovbacken och Falsterbo marknadsplats och se om det skiljer sig hur väl de olika folken följt kungens växelregler. Kommer även inkludera mynt som inte är danska, men går ej in på myntens typ, annat än vilket land mynten kommer ifrån.

Den bok som har brukats för att få den nyaste datering och lokalisering av de danska mynten är Keld Grinder- Hansens bok *Kongemagten i kris, det danske møntvæsen, 1241- 1340*. Boken innehåller information om historien om det danska myntväsen samt revidering av Mansfeld- Büllners datering och geografisk placering av mynttyperna. Grinder- Hansens bok sträcker sig ända fram till år 1340, mynten därefter används Ulrika Bornestafs datering från hennes uppsats av skånska borgarkrigsmynt (Bornestaf 1993).

2. Analys

Nedan kommer förteckning över de danska mynt som har hittats på Falsterbo marknadsområde och Skanör Hovbacken som dateras före år 1380. Myntnummer kommer från LUHM (Lunds universitets historiska museum) inventeringsregister över de mynt som har hittats i Falsterbo och Skanör från medeltiden. Mynt i LUHM samling har som huvudregel två nummer: ett nummer i museets allmänna inventarium och ett myntnummer

specifikt för myntsamlingen. Några gånger har jag använt mynt nummer, andra har jag använt inventeringsnummer. Fastighetsnummer Falsterbo 9:33 och 9:75 har LUHM inventarienummer, men har ännu inget myntnummer. Falsterbo 9:82 eller stadsarkeologiskt register 82 (SR 82) har jag inte haft tillgång till. LUHM tabellen och rapporterna är klargjorts av antikvarie Gitte Ingvardson.

Keld Grønder-Hansen har använt sig utav H. V. Mansfeld- Büllner numrering av danska mynt mellan åren 1241–1340. Grønder-Hansen har då omdaterat några utav mynten och omplacerat dem efter nyare fynd har gjorts sedan Mansfeld- Büllner gjorde sin katalog. Ulrika Bornestaf har också använt sig utav Mansfeld- Büllners och Haubergs katalog som daterar mynten och vilken myntstad mynten präglats i. Mansfeld-Büllner kommer härfter bli förkortat till MB och Hauberg till Hbg.

Syftet med denna uppsats var att se kungens kontroll på myntcirkulationen och om folket följde de riktlinjer som fanns för vilken valuta som var giltigt på det område de levde. Första frågan som ställdes, som var viktigast för att kunna ta reda på syftet och följande frågor som ställdes, löd: *Var präglades mynten?* Denna fråga besvaras genom en lista över myntorterna och vilken kung som regerade under präglingsstiden, samt avvikelser som obestämbara mynt och otillgängliga mynt.

Mynt i Falsterbo marknadsområde före år 1380:

Bild 2: Karta över marknadsområdet (4a, 4b och 4c). Från Kenneth Anderssons uppsats.

Knut VI, period 1182–1202:

Falsterbo 9:75: LUHM nr 32650:74, Hbg 2, myntort: Lund. *Skånskt mynt.*

Erik Klipping, period 1259–1286:

Falsterbo 9:33: LUHM nr, 32709:34, MB 133, Grinder- Hansen, 1259–1269, myntort: Halland. *Halländskt mynt.*

Bild 3: Mynt från Falsterbo 9:75, ej i skala. Mynt 32650:80 inte med i denna uppsats. Från Per Sarnäs rapport Falsterbo 9:75.

Erik Menved, period 1286–1319:

Falsterbo 9:75: LUHM nr 32650:68, MB 300, Grinder- Hansen, 1280–1289, myntort: Lund. *Skånskt mynt.*

Mynt nr 2153: MB 284(?), Grinder- Hansen, 1280–1289, myntort: Lund. *Skånskt mynt.*

Mynt nr 2160: MB 621(?), Grinder- Hansen, 1310–1319, myntort: Roskilde(?). *Själländskt mynt.*

Falsterbo 9:75: LUHM nr 32650:69, MB 299, Grinder- Hansen, 1310–1319, myntort: Lund. *Skånskt mynt.*

Falsterbo 9:33: LUHM nr 32709:19, MB 672, Grinder- Hansen, 1310–1319, myntort: Lund. *Skånskt mynt.*

Falsterbo 9:33: LUHM nr 32709:29, MB 662, Grinder- Hansen, 1310–1319, myntort: Lund. *Skånskt mynt.*

Kristoffer 2, period 1319–1332:

Falsterbo 9:33: LUHM nr 32709:22–23, MB 323, Grinder- Hansen, 1320–1329, myntort: Lund. *Skånska mynt.*

Mynt nr 2151: MB 322(?), Grinder- Hansen, 1320–1329, myntort: Lund. *Skånskt mynt*

Mynt nr 2152: MB 670(?), Grinder- Hansen, 1320–1329, myntort: Lund. *Skånskt mynt.*

Mynt nr 531: jfr. MB 530(?), Hbg Lund 5, Grinder- Hansen, 1330–1339, myntort: Lund. *Skånskt mynt.*

Magnus Eriksson, period 1332–1360:

Mynt nr 2154: MB 649(?), Bornestaf, myntort: Lund 2. *Skånskt mynt.*

Mynt nr 2099: MB 645(?), Bornestaf, myntort: Lund 5. *Skånskt mynt.*

Falsterbo 9:33: LUHM nr 32709:21, MB 651, Bornestaf, myntort: Lund 9. *Skånskt mynt.*

Mynt nr 2161: MB 664, Bornestaf, myntort: Lund 18. *Skånskt mynt.*

Valdemar IV Atterdag, period 1340–1375:

Mynt nr 2155: MB 655(?), Bornestaf, myntort: Lund 2. *Skånskt mynt.*

Mynt nr 2146: MB 658, Bornestaf, myntort: Lund 3. *Skånskt mynt.*

Falsterbo 9:33: LUHM nr 32709:36, MB 668, Bornestaf, myntort: Lund 6. *Skånskt mynt.*

Falsterbo 9:33: LUHM nr 32709:26MB 365, Grinder- Hansen, myntort: Roskilde/Norra Jylland/Ribe(?).

Falsterbo 9:33: LUHM nr 32709:31, MB 365(?), Grinder- Hansen, myntort: Roskilde/Norra Jylland/Ribe(?).

Mynt jag ej haft tillgång till:

SR 82: 1 mynt.

Falsterbo 9:82: 1 mynt.

Mynt som är för slitna för att få en klar datering eller obestämbara:

Mynt nr 2097, 2098, 2147, 2148, 2149, 2157

Falsterbo 9:33: LUHM nr 32709:33, Enligt Gitte Ingvardson möjligtvis danskt mynt från 1280–1330.

Utländska mynt före år 1380:

Tyska: 1st.

Svenska: 5st.

Tabell 1. Mynten på Falsterbo marknadsplats, totalt 37 mynt, 31 danska mynt:

Typ av mynt:	Skånska mynt	Själländska mynt	Sj/Jy mynt	Jylländska mynt	Halländskt mynt	Ej tillgång	Slitna/obestämbara	Utländska mynt
Antal:	18	1	2	0	1	2	7	6

På Falsterbo marknadsplats kan det observeras i tabell 1 att det hittats 18st skånska mynt. Ett själländskt mynt. Tre stycken mynt som är osäkert om det är själländskt eller jylländskt, vilket gör att de tre mynten får en egen kolumn (Sj/Jy mynt). Inga mynt från Jylland. Ett halländskt mynt hittades på marknadsplatsen. Två stycken var otillgängliga för mig och sju stycken mynt är för slitna för att analysera. Slutligen 6 stycken utländska mynt.

Bild 4: Karta över Skanör Hovbacken. Från Lantmäteriet.

Mynt i Skanör Hovbacken före 1380:

Erik Menved, period 1286–1319:

Mynt nr 23047: MB 300 jfr., Grinder- Hansen, 1280–1289, myntort: Lund. *Skånskt mynt.*

Mynt nr 2104: MB 315, Grinder- Hansen, 1300–1309/1310–1315, myntort: Lund. *Skånskt mynt*

Mynt nr 2105: MB 314(?), Grinder- Hansen, 1300–1309, myntort: Lund. *Skånskt mynt.*

Mynt nr 23041: MB 534(?), Grinder- Hansen, 1300–1309/1310–1315, myntort: Lund. *Skånskt mynt.*

Mynt nr 23044: MB 314, Grinder- Hansen, 1300 1309, myntort: Lund. *Skånskt mynt.*

Kristofer 2, period 1319–1332:

Mynt nr 9644: MB 529/MB 530, Grinder- Hansen, 1330–1339, myntort: Lund, Bornestaf, myntort: Lund 5. *Skånskt mynt.*

Magnus Eriksson, period 1332–1360:

Mynt nr 9656: MB 645, Bornestaf, myntort: Lund 5. *Skånskt mynt.*

Mynt nr 23043: MB 651, Bornestaf, myntort: Lund 9. *Skånskt mynt.*

Mynt nr 9645: MB 648/649 jfr., Bornestaf, myntort: Lund 15. *Skånskt mynt.*

Mynt nr 9749: MB 660, Bornestaf, myntort: Lund 16. *Skånskt mynt.*

Mynt nr 23040: MB 654 jfr., Bornestaf, myntort: Lund 22. *Skånskt mynt.*

Bild 5: Illustration av mynten MB 645 och MB 648. Ej i skala. Från Danskmoent.

Valdemar IV Atterdag, Period 1340–1375:

Mynt nr 9750: MB 671, Grinder- Hansen, 1330–1339, myntort: Roskilde. *Själländskt mynt.*
(Bornestaf, myntort: Lund 13. *Skånskt mynt.*)

Mynt nr 9747: MB 650, Grinder- Hansen, ca. 1350, myntort: Roskilde. *Själländskt mynt.*
(Bornestaf, myntort: Lund 12. *Skånskt mynt.*)

Mynt nr 9748: MB 650, Grinder- Hansen, ca. 1350, myntort: Roskilde. *Själländskt mynt.*
(Bornestaf, myntort: Lund 12. *Skånskt mynt.*)

Mynt som är för slitna för att få en klar datering eller obestämbara:

Mynt nr 2101, 2102, 2103, 9751, 23046.

Utländska mynt:

Tyska: 9st.

Svenska: 1st.

Tabell 2. Mynten på Skanör Hovbacken, totalt 29 mynt, 19 danska mynt:

Typ av mynt:	Skånska mynt	Själländska mynt	Jylländska mynt	Slitna/obestämbara	Utländska mynt
Antal:	11	3	0	5	10

För Skanör Hovbackens del så var det totalt 29 stycken mynt som hittades varav 11 stycken, möjligtvis 14 stycken, mynt var skånska landsdelsmynt. MB 671 och MB 650 är placerade av Grinder- Hansen i Roskilde medan Bornestaf placerar dem i Lund. Grinder-Hansen placerar dem i Roskilde då fler fynd finns på Själland (Grinder-Hansen 1996:204). Fem stycken mynt är för slitna eller obestämbara. Utländska mynt var det 10 stycken mynt som hittats från tiden före år 1380.

När mynten nu redogjorts vilken myntort de blev präglade, kan svaret på nästa fråga tas fram, *Följdes landsdelsmynten och växelreglerna av folket som kungen ville på Falsterbo marknadsplats och Skanör hovbacken?*

82 procent av totalt 22 danska mynt som har hittats på Falsterbo marknadsplats vet man är skånska mynt. Halländska mynten var giltiga i Skåne, då ökar procenten till 86 procent. Räknar man med de utländska mynten blir det av 28 tolkningsbara mynt 64 procent Lund präglade mynt. 68 procent inräknat med det halländska myntet. Obestämbara och otillgängliga mynt räknas ej med på grund av ovetskap om mynt typ. Detta visar att med det tillgängliga materialet kan påstå att majoriteten av folket på marknadsplatsen har följt växlingsreglerna. Denna syn kan försvagas eller förstärkas vid ytterligare analys av mynten SR 82 och Falsterbo 9:82.

På Skanör Hovbacken var 79 procent av de 14 danska mynt som hittats präglade i Lund. Räknar man även här med utländska mynt är det 46 procent av totalt 24 mynt som är präglade i Lund. De utländska mynten är troligtvis mynt från handelsmän som handlat vid fiskebodarna och har då betalat med egen valör för att undvika växelskatten vid växling till skånskt mynt. Mynten kan ha tappats bort eller sparats av fiskarna för att handla med handelsmännen nästa gång de vill göra handel.

Totalt 6 mynt är präglade i en myntort utanför Skåne av totalt 50 danska mynt. Siffrorna visar att kungen har haft kontroll över myntcirkulationen på platserna med några utländska mynt som avvikelser.

Finns det någon skillnad eller likhet mellan Falsterbo marknadsplats och Skanör hovbacken?
Kanske lite paradoxalt är att fler mynt från äldre tider hittats på Falsterbo marknadsplats än vad som hittats på Skanör Hovbacken som aktivt område är äldre än marknadsplatsen. Anledningen kan vara att fiskarna som har varit säsongsvist aktiva på Hovbacken har årligen växlat sina pengar. Det fanns som sagt socioekonomiska skillnader mellan folken på områdena. Siffrorna visar att folket på marknadsplatsen har följt reglerna bättre än vad de på Hovbacken har gjort. Sett till danska mynt har fiskarna följt reglerna väldigt bra med ända tre själländska mynt som hittats, kontra de 11 skånska mynt. Mängden utländska mynt som hittats försämrar den synen. Anledningen till att siffrorna visar det här kan bero på, som nämnts ovan (s,8), att utländska handelsmän har handlat direkt av fiskarna med sin egna valuta för att undvika den tunga växelskatten. De som handlat på marknaden har då varit konsumenter som har följt regeln om användning av landsdelsmynt, vilket kan vara anledningen till den stora procenthalten av skånska mynt. Konsumenterna har då inte handlat direkt med fiskarna utan har färdats till marknadsplatsens försäljare. Konklusionen blir då att handelsmännen på marknadsplatsen har förhållit sig bättre till landsdelsmynten än fiskarna på Hovbacken.

3. Sammanfattning

Uppsatsens syfte var att ta reda på om var mynten som hittats på Falsterbo marknadsplats och Skanör Hovbacken präglats, samt att få en förståelse över hur stark kontroll kungen hade på myntcirkulationen och sedan jämföra platserna.

Som kungen har lagstyrkt så har stora delar av mynten präglade före år 1380 som hittats på platserna präglats i Skåne. Kungen har då haft god kontroll och folket har följt reglerna oberoende av deras bakgrund.

4. Referenser

Litteratur:

Andersson, K. 2020. *Myntbruk i det medeltida Falsterbo: En topografisk studie*. Stockholms universitet.

Bornestaf, U. 1993. *Skånska borgarkrigsmynt, 1241–1377: En kronologisk och korologisk studie*. Stockholms universitet.

Ersgård, L. 1984. *Skanör-Falsterbo*.

Ersgård, L. 1988 “*Vår marknad i Skåne*”: *bebyggelse, handel och urbanisering i Skanör och Falsterbo under medeltiden*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Galster, G. 1972b. Valdemar Atterdags mønt. *Nordisk numismatisk unions medlemsblad* 1972:8, København: Nordisk numismatisk union, s. 177–185.

Grinder-Hansen, K. 1996. Kobber fulget efter sølvet, det ringere efter det bedre: mysteriet om Valdemar Atterdags manglende møntvæsen. S. 192–205. *Nationalmuseets arbejdsmark*. København.

Grinder-Hansen, K. 2000 *Kongemagtens krise: det danske møntvæsen 1241-ca. 1340*. København: Museum Tusulanums forlag.

Lysén, A. 2021. *Skånemarknaden: En studie av mynt på Norra Europas största handelsplats under medeltiden*. Stockhoms universitet.

Moesgaard, J. C. 2018. Sølvpenninge i kongens navn- ca.1060–1230. S, 198–281. I: Horsnæs, H. W. et al. *Denar til daler: Danmarks mønthistorie indtil 1550*. Danmarks Nationalbank.

Internetkällor:

danskmoent.dk

<https://www.lantmateriet.se/sv/kartor/vara-karttjanster/min-karta/>

Stockholms
universitet